

## O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAKTABGACHA TA‘LIM MUASSASALARI TIZIMI, UNGA RAHBARLIK QILISH VA TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY USULLARI

**Kamalova Dilafro‘z Naxalovna**

*Samarqand viloyati Oqdaryo tuman MMTB tasarrufidagi 22-DMTT direktori*

**Annotatsiya :** *Ushbu maqolada maktabgacha ta‘lim muassasalari faoliyatiga oid asosiy tushunchalarga izoh keltirilgan. Maktabgacha ta‘lim muassasalari tarbiyaviy-ta‘limiy ishlar sifati, bolalar va ota- onalar huquqiga jamiyat hamda Davlat manfaatla-riga rioya qilish uchun mas‘uldir. Muassasalarning mehnat jamoasi xalqchillik asosida o‘z-o‘zini boshqarish prinsipiga muvofiq jamiyat faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan masalalarni hal qiladi.*

**Kalit so‘zlar :** *Bolani, ta‘lim, tarbiya, shaxs, rivojlanishi, ijtimoiy*

Maktabgacha ta‘lim muassasasi uzluksiz ta‘lim tizimining birinchi bosqichi, maktabgacha ta‘lim Davlat jamoat tizimining asosiy bo‘g‘ini, jamiyatning eng muhim ijtimoiy bo‘limidir. Maktabgacha ta‘lim muassasalari maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarni tarbiyalash va rivojlantirishda, ularni maktabga tayyorlashda yetakchi rol o‘ynaydi. Maktabgacha ta‘lim muassasalari oila va jamiyatning bolalarga g‘amxo‘rlik qilish, milliy hamda mintaqa xususiyatlarini hisobga olgan holda bolalarni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash va rivojlantirishga bo‘lgan ehtiyojni qondirish maqsadida tashkil etiladi. Muassasalar mustaqil ravishda, o‘z tashabbusi bilan o‘z faoliyatiga taalluqli, agar ular qonunchilikka va pedagogik prinsip-larga mone‘lik qilmasa har qanday qaror qabul qilishga haqlidir. Maktabgacha ta‘lim muassasalari tarbiyaviy-ta‘limiy ishlar sifati, bolalar va ota- onalar huquqiga jamiyat hamda Davlat manfaatla-riga rioya qilish uchun mas‘uldir. Muassasalarning mehnat jamoasi xalqchillik asosida o‘z-o‘zini boshqarish prinsipiga muvofiq jamiyat faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan masalalarni hal qiladi.

Maktabgacha ta‘lim muassasalarining asosiy tiplari quyidagi-lardan iborat:

yasli-lar; yasli-bog‘chalar; g) bog‘chalar; maktab-bog‘chalar. Yetim bolalar va ota-onasining qarovisiz qolgan bolalar uchun go‘daklar, bolalar uyi, maktabgacha ta‘lim bolalar uyi, maktab internatlari va aralash tipdagi bolalar uylari huzurida «Maktabgacha ta‘lim guruhlari» tashkil qilinadi. Maktabgacha ta‘lim muassasalarining iqtisodiy-huquqiy ma-qomi quyidagilarga bo‘linadi: 1. Davlat muassasalari xalq deputatlari mahalliy kengashlari, idoralar, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar qaroriga ko‘ra tashkil etiladi. Budjetdan, tegishli korxonalar mablag‘i hisobidan pul bilan ta‘minlanadi.

2. Shirkat muassasalari shirkatchilik to‘g‘risidagi qonunda ko‘zda tutilgan tartibda tashkil qilinadi. 3. Aksionerlik muassasalari amaldagi qonunchilikda belgi-langan tartibda aksionerlik korxonalari, tashkilotlari mablag‘lari hisobiga tashkil qilinadi va faoliyat ko‘rsatadi. 4. Jamoat muassasalari yotoqxonalar, turarjoylardan foydalanish idoralari madaniy va savdo markazlarida, shuningdek, oila ehtiyoj-laridan kelib chiqqan holda boshqa ko‘rinishlarda tashkil etiladi.

5. Oilaviy muassasalar shirkatchilik va xususiy mehnat faoliyati to‘g‘risidagi qonunchilikka muvofiq bir yoki bir necha oila to-monidan tashkil qilinadi va faoliyat ko‘rsatadi. 6. Aralash muassasalar Davlat shirkatchilik korxonalari, muas-sasalar, tashkilotlar uyushmalari asosida va oilalarning shartno-malari asosida tashkil etiladi hamda faoliyat ko‘rsatadi. 7. Uy muassasalari asosiy

maktabgacha ta’lim muassasalarining filiallari sifatida tashkil etiladi. Shaharda bo‘lgani kabi qishloq joylarda ham ehtiyojga qarab boshqa shu tizimlarda birlashgano‘quv-tarbiya muassasalari va umumiy hamda maxsus ahamiyatga molik (yo‘nalishdagi) turli tipdagi guruhlar tashkil qilinadi. Maxsus ahamiyatga molik yo‘nalishdagi maktabgacha ta’lim muassasalari bolalar nuqsonlarining oldini barvaqt olish, bolalardagi ikkilamchi va keyin uchraydigan nuqsonlarga barham berish maqsadida tashkil qilinadi. Bu yo‘nalishdagi muassasalar umumiy tarbiyaviy masalalarni hal qilish bilan birga bolalarni rivojlantirishdagi tegishli nuqsonlarni bartaraf qilishga va ommaviy yoki maxsus maktabdao‘qishga tayyorlashga qaratilgan davlat ishlarini amalga oshiradi.

Aqliy yoki jismoniy rivojlanishida nuqsonlari bo‘lgan bolalar uchun:

nutqi buzilgan (eshitish qobiliyati saqlangan);

eshitish qobiliyati buzilgan; ko‘rish qobiliyati buzilgan; tayanch harakat a‘zolari buzilgan; ruhiy rivojlanishda orqada qolayotgan; aqliy rivojlanishda orqada qolayotgan; sil kasalligiga chalingan; tez-tez kasallikka chalinadigan;

virusli gepatitga chalingan bolalar uchun kabi, agar ehtiyoj tug‘ilsa boshqa yo‘nalishdagi maktabgacha ta’lim muassasalari tashkil qilinishi mumkin. Maktabgacha ta’lim muassasalari amaldagi qoidaga binoan bolalarga meditsina xizmati ko‘rsatish huquqiga ega. Bolalarga meditsina xizmati ko‘rsatish maxsus biriktirilgan sog‘liqni saqlash bo‘limlari yoki idorasiga qaram bo‘lgan tegishli meditsina muassasasining meditsina xodimlari tomonidan amalga oshiriladi. Meditsina xodimlari bog‘cha ma‘muriyati bilan bir qatorda bolalarning salomatligi va jismoniy rivojlanishi, davolash, profilaktika tadbirlarini o‘tkazish, sanitariya-gigiyena me‘yorlariga rioya qilish, tarbiyalanuvchi-larning uxlash tartibi va ovqatining sifati, ularning jismoniy va aqliy kamoloti uchun mas‘uldir. Meditsina xodimlari faoliyatini nazorat qilish mahalliy sog‘liqni saqlash bo‘limlari zimmasiga yuklatiladi. Maktabgacha ta’lim muassasasi kimga bo‘ysunishidan qafiy nazar xalq deputatlari mahalliy kengashi ro‘yxatidan o‘tkaziladi. Maktabgacha talim muassasasi ro‘yxatdan o‘tkazilgach, unga tartib raqami beriladi va u yuridik shaxs huquqiga ega bo‘ladi. Maktabgacha ta’lim muassasalarini qaytadan tuzish (qo‘shish, olish, birlashtirish, ajratish, bo‘linish, qayta tashkil etish) xalq ta’limi bo‘limlari, korxonalar, muassasalar, tashkilot tavsiyasiga ko‘ra xalq deputatlari mahalliy kengashlari qarori asosida amalga oshiriladi. U bog‘cha mehnat jamoasi va xalq ta’limi kengashi bilan kelishilgan bo‘lishi lozim. Maktabgacha ta’lim muassasasi turlicha: tipiga, tuzilishiga qarab shtat birliklarini, xodimlar oylik maoshlarini tasdiqlaydi. Ota-onalar qo‘mitasining asosiy vazifalari bolalar bog‘chasi Nizomida ko‘rsatilib berilgan. Maktabgacha ta’lim muassasasi O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tomonidan tasdiqlangan ko‘p variantli taxminiy dasturlardan birini tanlash huquqiga ega. Maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyaviy ta’lim muassasasi bo‘lib, ijtimoiy va vazifalar bilan bir qatorda konsepsiya, nizom hamda dasturga muvofiq malakali tarbiya va ta’lim berishni ta‘minlaydi. Maktabgacha ta’lim muassasasi o‘z dasturi va metodikasini ishlalab chiqish hamda amaliy faoliyatida qo‘llash huquqiga ega. Ularning tasdiqlangan tartibi O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tomonidan belgilanadi. Maktabgacha ta’lim muassasasi tarbiyachisi bolalarni tarbiyalash va o‘qitish bo‘yicha qo‘llanmalarni hamda metodikani erkin tanlash huquqiga ega. Maxsus ahamiyatga molik maktabgacha ta’lim muassasalarini tashkil qilish va rivojlantirishda nuqson bo‘lgan bolalar uchun yangi tipdagi, yo‘nalishdagi maktabgacha ta’lim muassasalarini tuzish respublika xalq ta’limini boshqarish va sog‘liqni saqlash organlari tomonidan belgilanadi. Maxsus ahamiyatga molik maktabgacha ta’lim muassasalarida ish xususiyati, ularga qabul qilish qoidalari, bolalarga ta’lim berish

va ularni tarbiyalashni tashkil qilish tartibio‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi hamdao‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi tomonidan tasdiqlangan tegishli yo‘riqnomalar bilan aniqlanadi.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI :

1. “Maktabgacha ta’lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2017 yil 30 sentyabrdagi PF-5198-sonli Farmoni. 2. “2017-2021 yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2016 yil 29 dekabrda PQ-2707 Qarori. 3. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 – yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi PQ-4312-son 08.05.2019-yil 4. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. T.: 2020 yil 23 sentabr. 5. “Ilk qadam” maktabgacha ta’lim tashkilotining davlat o‘quv dasturi. T.: 2018 yil.

6. Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat standarti. 802-son 22.12.2020 yil. 7. “Maktabgacha ta’limda zamonaviy yondashuvlar” O‘quv – uslubiy majmua. T.: 2018 yil. 8. Ziyayeva M. Innovative teaching methods of the russian language //MODERN SCIENTIFIC RESEARCH. – 2019. – T. 46. 9.Ziyayeva M. F. Teaching a foreign language using computer technologies //SCIENCE AND WORLD. – 2013. – T. 46. 10.Ziyayeva M. FEATURES OF EFFECTIVE EDUCATION FOR ADULTS //Конференции. – 2021.

11.Зияева М. Ф. Обучение иностранному языку с использованием компьютерных технологий //Наука и мир. – 2020. – Т. 2. – №. 5. – С. 45-46. 12.Fazlidinovna Z. M. DEVELOPMENT OF WOMEN'S AND GIRLS'SPORTS FUTURE //Конференции. – 2020.10.Зияева М. Ф. ШАХС МАЪНАВИЙ КАМОЛОТИДАТИЛШУНОСЛИКНИНГ ТУТГАН ЎРНИ //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 555-559.